

बियाणे उपलब्धता

प्रस्तावना-

बियाणे हा घटक पिकाचे उत्पादन व उत्पादकता वाढीमध्ये महत्वाचा आहे. संशोधनानुसार असे निदर्शनास आलेले आहे की, केवळ बियाणे या घटकामुळे उत्पादनात 20 ते 25 टक्क्यांची वाढ होते. पिकांच्या सुधारीत व संकरीत जाती विकसीत केल्यामुळे पिकांच्या उत्पादनात व उत्पादकतेमध्ये लक्षणीय वाढ होते. उदा. भात, ज्वारी, बाजरी, गहू, कापूस व भाजीपाला पिके इ.

• बियाणे पुरवठा व नियोजन

बियाणे पुरवठ्याचे नियोजन करताना पीकनिहाय पिकाखालील येणारे क्षेत्र, विद्यापीठाने निश्चित केलेली पीकनिहाय प्रतिहेक्टरी पेरणीसाठी वापरावयाची बियाणे मात्रा (seed rate) आणि केंद्र शासनाने निश्चित केलेले पीकनिहाय बियाणे बदल (SRR) या तीन बाबी विचारात घेतल्या जातात. त्यानुसार बियाण्याची प्रत्यक्ष गरज निश्चित केली जाते. शेतकऱ्यांना पुरवठा करावयाचे बियाणे प्रमाणित बियाणे किंवा सत्यता दर्शक बियाणे असते. महाबीज व राष्ट्रीय बीज निगम या सार्वजनिक संस्थांकडून प्रमाणित बियाणे तसेच खाजगी संस्थांकडून सत्यतादर्शक/ संशोधित वाणाचे बियाणे पुरवठा केला जातो.

बियाणे उपलब्धता

खरीप - 2021 (बियाणे किं. मध्ये)			
अ.क्र.	पिक	बियाणेबदल दरानुसार बियाणे गरज	बियाणे उपलब्धता
1	सं. ज्वारी	37500	37952
2	सं. बाजरी	16250	16682
3	भात	223200	243266
4	मका	132600	133800
5	तूर	56875	57064
6	मूग	14175	15057
7	उडीद	23625	25564
8	भुईमूग	12000	12700
9	तीळ	481	481
10	सोयाबीन	1141875	1184341
11	कापूस	77400	99978
	एकुण	1735981	1826885

खरीप - 202२ (बियाणे किं. मध्ये)			
अ.क्र.	पिक	बियाणेबदल दरानुसार बियाणे गरज	बियाणे उपलब्धता
1	सं. ज्वारी	24375	24730
2	सं. बाजरी	16000	16067
3	भात	223200	224002
4	मका	142500	143100
5	तूर	56875	57048
6	मूग	15277	15542
7	उडीद	21000	21311
8	भुईमूग	12600	12800
9	तीळ	344	350
10	सोयाबीन	1207500	1419246
11	कापूस	75600	98478
	एकुण	1795271	2032674

रब्बी- 2021 (बियाणे किं. मध्ये)			
अ.क्र.	पिक	बियाणेबदल दरानुसार बियाणे गरज	बियाणे उपलब्धता
1	र.ज्वारी	45150	47963
2	गहू	500000	503202
3	मका	48000	48390
4	हरभरा	504000	511715
5	करडई	1485	1547
	एकुण	1098635	1112817

रब्बी- 202२ (बियाणे किं. मध्ये)			
अ.क्र.	पिक	बियाणेबदल दरानुसार बियाणे गरज	बियाणे उपलब्धता
1	र.ज्वारी	31500	31930
2	गहू	420000	421461
3	मका	60000	61200
4	हरभरा	609000	610470
5	करडई	4500	4685
	एकुण	1125000	1129746

बियाणे बदल दर

बियाणे बदल दर म्हणजे एका ठराविक ठिकाणी, हंगामात व पिकांमध्ये ठराविक क्षेत्रावर पेरणी करण्यासाठी बदलून वापरण्यात आलेली बियाणे मात्रा. केंद्र शासनाने निर्धारित केलेले पिकनिहाय बियाणे बदल लक्षांक आणि साध्य बियाणे बदल दर यांची सन 20१८ते २०२२ पर्यंतची माहिती खालीलप्रमाणे-(आकडे टक्केवारीत)

अ.क्र.	पिक	के. शा. लक्षांक	साध्य बियाणे बदल दर				
			2018	2019	2020	2०21	2०2२
1	सं. ज्वारी	100	100	100	100	100	100
2	सं. बाजरी	100	100	100	100	100	100
3	भात	35	47	48	48	48	48
4	मका	35	100	100	100	100	100
5	तूर	35	35	34	35	34	35
6	मूग	35	20	20	21	22	21
7	उडीद	35	35	35	37	38	35
8	भुईमूग	35	2	2	3	2	4
9	तीळ	35	50	49	50	53	55
10	सोयाबीन	35	35	35	35	34	35
11	बी.टी. कपाशी	100	100	100	100	100	100
12	र.ज्वारी	50	16	20	20	21	२१
13	गहू	35	40	40	42	40	३५
14	हरभरा	35	38	38	36	35	३५
15	करडई	35	35	40	40	45	४५

Seed Scenario

Preamble

Seed is the most crucial, vital and basic input amongst all the inputs required for agricultural production. It is established that the direct contribution of quality seed alone to the production is about 20 to 25%. The introducing of improved and hybrid varieties of crops leads to a significant increase in yield and productivity. Eg. Paddy, Jowar, Bajra, Wheat and Cotton

Seed Supply and Planning

The seed requirement has been assessed considering the Cropwise expected area, crop-wise per hectare sowing seed rate as determined by the university and crop-wise seed Replacement Rate (SRR) fixed by the Central Government. The seed to be supplied to the farmers is certified seed or truthful seed. Certified seeds are supplied by Public Sector Companies like Mahabeej and National Seed Corporation, also Truthful /Quality seeds are supplied by private Seed Companies

Seed Availability

Kharif - 2021 (Fig in Qtls)			
SN	Crop	Seed requirement as per SRR	Seed Availability
1	Hy. Jowar	37500	37952
2	HY. Bajra	16250	16682
3	Paddy	223200	243266
4	Maize	132600	133800
5	Tur	56875	57064
6	Mung	14175	15057
7	Udid	23625	25564
8	G.nut	12000	12700
9	Sesame	481	481
10	Soyabean	1141875	1184341
11	Cotton	77400	99978
Total		1735981	1826885

Kharif - 2022 (Fig in Qtls)			
SN	Crop	Seed requirement as per SRR	Seed Availability
1	Hy. Jowar	24375	24730
2	HY. Bajra	16000	16067
3	Paddy	223200	224002
4	Maize	142500	143100
5	Tur	56875	57048
6	Mung	15277	15542
7	Udid	21000	21311
8	G.nut	12600	12800
9	Sesame	344	350
10	Soyabean	1207500	1419246
11	Cotton	75600	98478
Total		1795271	2032674

Rabi 2021 (Fig in Qtls)			
SN	Crop	Seed requirement as per SRR	Seed Availability
1	R. Jowar	45150	47963
2	Wheat	500000	503202
3	Maize	48000	48390
4	Gram	504000	511715
5	Safflower	1485	1547
Total		1098635	1112817

Rabi 2022 (Fig in Qtls)			
SN	Crop	Seed requirement as per SRR	Seed Availability
1	R. Jowar	31500	31930
2	Wheat	420000	421461
3	Maize	60000	61200
4	Gram	609000	610470
5	Safflower	4500	4685
Total		1125000	1129746

SEED REPLACEMENT RATE

SRR is the ratio of change of seed quantity utilized for the sowing of area for specific location, season & crop. The cropwise SRR target given by GOI & SRR achieved from 2018 to 2022 is as below- (Fig in %)

Sr No	Crop	GOI Target	Achievement				
			2018	2019	2020	2021	2022
1	Hy. Jowar	100	100	100	100	100	100
2	Hy.Bajra	100	100	100	100	100	100
3	Paddy	35	47	48	48	48	48
4	Maize	35	100	100	100	100	100
5	Tur	35	35	34	35	34	35
6	Mung	35	20	20	21	22	21
7	Udid	35	35	35	37	38	35
8	G.Nut	35	2	2	3	2	4
9	Sesamum	35	50	49	50	53	55
10	Soyabean	35	35	35	35	34	35
11	BT Cotton	100	100	100	100	100	100
12	R.Jowar	50	16	20	20	21	21
13	Wheat	35	40	40	42	40	35
14	Gram	35	38	38	36	35	35
15	Safflower	35	35	40	40	45	45